

مذاکرات مجلس

صورت مشروح مجلس روز سه شنبه ۱۲ خرداد ماه ۱۳۲۱

فهرست مطالب :

- ۱ - تصویب صورت مجلس
- ۲ - بقیه شور و تصویب لایحه املاک و کلیاری

۳ - موقع و دستور جلسه بعد - شنبه

مجلس سه ربع ساعت پیش از ظهر بریاست آقای بیات نایب رئیس تشکیل گردید
صورت مجلس روز یکشنبه ۱۰ خردادماه را آقای (طوسی) منشی قرائت نمودند

۱ - تصویب صورت مجلس

نایب رئیس - در صورت مجلس نظری ایست ؟ (خیر)
صورت مجلس تصویب شد .

۲ - بقیه شور و تصویب لایحه املاک و گذاری

جمعی از نمایندگان - دستور

نایب رئیس - پیشنهادی است بعنوان ماده الحاقیه
قرائت میشود

پیشنهاد آقای دکتر ملک زاده و چند نفر دیگر

کسانی که بدون اجازه دولت دخالت و تصرفاتی در این
املاک نموده یا بنمایند و در ظرف دو ماه از تاریخ تصویب
این قانون رفع مداخلات و تصرفات خود را ننمایند از طرف
دولت مطابق مقررات قوانین مورد تعقیب و کیفر قرار خواهند

گرفت به علاوه در صورتیکه خلع ید نمایند پرداخت قیمت
محصول آن ملک نیز طبق عمل ۱۳۱۹ محکوم خواهند گردید
خرده مالکینی که بموجب اجازه کلی دولت برای امور
کشاورزی مداخله نموده اند مشمول این ماده نخواهند بود
دکتر ملک زاده - عرض می کنم گمان میکنم این اندازه
آقایان منصف باشند که بنده در نتیجه افتخار همکاری پانزده
ساله با آقایان و عمری را که در این مملکت گذرانده ام و
هشت ماه است که در تمام شئون کشور با هم همکاری میکنیم
ممکن است خطا بکنم ولی عرضی در اظهارات و عقایدم ندارم .
روزی که مجلس افتتاح شد اول چیزی که مورد توجه
نمایندگان واقع شد موضوع املاک و واگذاری حق مردم بود

(مطابق قانون ۸ آذر ماه ۱۳۰۵)

عین مذاکرات مشروح شصت و یکمین جلسه از سیزدهمین دوره قانون گذاری

اداره نند نویسی و تحریر صورت مجلس

اسامی غالبین جلسه گذشته که ضمن صورت مجلس خوانده شده :

- غائب با اجازه - آقای فاطمی
- غائبین بی اجازه - آقایان ، مجد ضیائی - تولیت - گودرز نبیا - ابقوانی - اکبر - دکتر سنگک - مهلب - جلالی - آصف -
- سابق وزیر - مگر گانی - هراز - بوداکیان ،
- دیر آمدگان بی اجازه - آقایان ، رضوی - موفر - مؤید نابتی - نیکپور - مسعودی ،

و بنده خودم در موقعی که پروگرام دولت مطرح شد و اولین دولتی که تشکیل شد گفتم املاک مردم را باید بهشان داد ولی این جمله را اضافه کردم که اشخاص سوء استفاده از این کار نکنند و گمان میکنم که مجلس شورای ملی و همه ملت ایران هم با این نظر موافق باشند این پیشنهاد را هم که کردم و متأسفانه شاید نتوانستم منظور خودم را به آقایان توضیح بدهم و یکفردی مورد عدم موافقت بعضی از آقایان واقع شد و این پیشنهاد بر روی دو اصل تقدیم شد یکی مسئله حفظ و مراعات و احترام قانون و گمان میکنم بطوری که همه آقایان نمایندگان محترم با قسمت اول آن موافق بودند و یکقسمت هم مسئله مجازات بود که برای متخلفین و اشخاصی که از حدود قانون تجاوز کرده اند چه مجازاتی معین شود اینطور در نظر گرفته بودیم که این مجازات باین ترتیب باشد که تا یکماه به اینها وقت داده شود و اگر بعد از یکماه رفع ید از املاکی که تصرف کرده اند نکنند از مزایای این قانون محروم باشد این پیشنهاد ما بود و چون مقید به رأی نبودم تقاضا کردم که اگر آقایان موافقت بفرمایند پیشنهاد برود بکمیسیون و در آنجا جرح و تعدیل شود و اگر در پیشنهاد به خطائاتی رفته باشم اصلاح شود پس مخالفت بعضی از نمایندگان محترم در قسمت دوم بود این است که گمان میکنم با توافق نظر آقای وزیر دادگستری و بعضی از آقایان نمایندگان این پیشنهاد بترتیبی که در اینجا خوانده شد و اصلاح شد گمان میکنم دولت و هم آقای مخبر موافق باشند و مجلس شورای ملی هم راضی باشد باین ترتیب این است که توضیحات بیشتری در این باب نمی توانم بعرض برسانم

وزیر دادگستری - بله دولت هم با این پیشنهاد موافق است
دکتر جوان - بنده مخالفم
لایب رئیس - عقیده آقای مخبر؟

مخبر - علت مخالفتی که در جلسه گذشته نسبت باین پیشنهاد شد فقط رعایت اصلی از اصول حقوقی بود و آن این بود که قاضی وقتنی که کسی مرتکب تقصیری میشود

همان عقیده باقی هستم حالا جریان هر طور بود بالاخره دولت و مجلس صلاح دیدند که این طور باشد و حالا هم اگر قانون خوب اجرا شود رفع تعدی میشود و آتیهائی که حقی دارند بحق خودشان میرسند ولی بنده از چیزی که خیلی تعجب میکنم این است که این قانون با همین وضعیت که بعد از شش ماه صحبت و مذاکره شده بعضی از مواد اینجا پیشنهاد میشود که بنده منطقی برای آن نمی بینم که یکی از آنها این پیشنهاد است حالا قانونی گذاشته و همه آقایان حتی آقای دکتر ملک زاده هم تصدیق می کنند که امروز با اسناد مالکیتی که در دست دولت است و همچنین قضایا و وضعیاتی است که اگر دولت بخواهد از حقوقی که برای خودش است دفاع کند میتواند و بالاخره از آن کسانی که آمده اند و بدون اجازه دولت دخالت در امور املاک کرده اند می تواند جلوگیری کند حالا که دولت این حق را دارد دلیل ندارد که مجلس کاسه از آتش گرم تر بشود و در کار قوه اجرائیه مداخله بکند در این ماده تقریباً یک ترتیبی یک رویه ای پیشنهاد شده برای طرز حفظ حقوق دولت در صورتی که خودتان تصدیق می کنید که دولت خودش این حق را داشته است و آقای وزیر دادگستری هم اظهار کردند که دولت این حق را دارد و هر جا که دولت بخواهد میتواند از اینها جلوگیری کند دیگر حالا موضوع ندارد که ما بایم و یک ماده جزائی باین تشریفات بگذرانیم که اگر تادوماه خلع ید نکرد چه بشود این هیچ لزوم ندارد اگر این ماده باین ترتیبی که هست بگذرد چندین مضار دارد هم برای دولت و هم برای مردم نفعی هم بحکم اجرای این قانون ندارد آنچه که برای دولت است این است که بعد از گذشتن این ماده الحاقیه یک تشاجر و یک اختلاف تازه بین صاحبان املاک یا مدعیان املاک با دولت ایجاد کند که بایند این جا و تشخیص بدهند بعد از گذشتن قانون تادوماه کی خلع ید کرده است کی خلع ید کرده است و کی باید تعقیب شود و دولت کدام یک را اجازه داده و کدام یک را باید تعقیب نماید بالاخره این جریانات تولید یک تشاجری میکنند که هم مردم و هم دولت

را بزحمت می اندازد هم وقت دولت تلف میکنید و هم هیچ فلسفه و منطقی ندارد حالا شما یک قانونی را گذرانده اید و دولت هم اجازه داده است به بعضی اشخاص که بروند در آن املاک کشت و زرع کنند امروز اینها همه اما دارند الزامی که اگر فرضاً مالک هم باشد بالاخره حقوق دارد در کجا آمده است که شما این اصل را در نظر گرفته اید که آن املاکی که بدون مجوز قانونی و بدون این تشریفات از مردم گرفته شده و اسناد مالکیت گرفته اند بالاخره صاحبان حقیقی آنها مالک هستند و باید بروند دادگاهها تشخیص حقشان را بکنند و حالا ما بایم باین ترتیب این جا یک ماده مجازاتی پیشنهاد می کنیم و یک فصل تازه را باز کنیم برای تشاجر و اختلاف بین مردم و دولت و این صحیح نیست اما قسمت دیگر این را بنده حقیقتاً درست نمی فهمم که اصرار آقایان دکتر ملک زاده و رفقایشان در این است که حتماً این ماده بعد از گذشتن این قانون باید ضمیمه باین قانون بشود چیست؟ اگر شما میخواهید با گذراندن این ماده حفظ یک حقی را بکنید کدام حق را میخواهید حفظ کنید؟ اگر حق دولت را میخواهید حفظ کنید که دولت خودش میتواند حفظ کند حقوق خودش را هم قانون موجود است هم وسیله دارد. مهم ترین موضوعی که بنظر بنده میرسد این است که آقایان میدانید کسی که خودش را مالک می داند و بعد از انتظار این مدت شش ماهه این انتظارها این امیدها اگر فرض کنید که یکی از اینها یا چند نفر باین رفته اند و در آنجا تصرفاتی کرده اند یا با اجازه دولت یا حتی بی اجازه دولت در املاک تصرفاتی کرده اند همچو قانونی رفع اختلاف آنها را بکنند فردا تصور میکنید بمحض اینکه این ماده قانون گذشت دست از تصرفات خودشان خواهند برداشت؟ بنده تصور میکنم که نشود برای اینکه این خودش را مالک می داند شاید یک عده زیادی پیدا بشوند که غفلت کنند یعنی در این دو ماهه بتصور اینکه تصرفاتی با اجازه دولت کرده اند غفلت میکنند از خلع ید حالا شما می آئید میگوئید برای یک چنین غفلتی او را از تمام حقوق قانونی محروم کنیم؟ اگر چه این قسمت در این ماده نیست

ولی همین که این جا میفرمائید تعقیب شوند، چه تعقیبی؟
تعقیب کیفری می کنید؟ این ها با اجازه دولت آمده اند اینجا
تصرفاتی کرده اند بابتی اجازه فرادهم خلع بدست کرده اند چه تعقیب
کیفری و مجازاتی میکنید؟ و همینطور که آقای نقابت فرمودند
این ماده لازم هم نیست برای اینکه ما قانون کیفر داریم و
جرایم و مجازاتها در آن قانون مصرح است بملاوه شما با این
قسمت دومه که اینجا نوشته اند فکرهای صاحبان املاک و
اندهان آنها را مشوب میکنید امیدانید چه کیفری است حالا
بنده سؤال میکنم از آقای ملک زاده جواب بفرمایند که
اگر این قانون گذشت و دومه هم گذشت و خلع بدست کردند
چه کیفری شما برایشان تعیین میکنید؟ در این جا که کیفری
نیست بالاخره بنده این ماده قانون را صحیح میدانم و همینطور
که عرض کردم تولید یک اختلافات و تشاجر جدیدی بین
مردم و دولت خواهد کرد و فکر صاحبان املاک را متزلزل
خواهد نمود و بنا بر این معتقد هستم که آقایان اگر از این
پیشنهاد صرف نظر بفرمایند بهتر است و همان قانون که
گذشت منتظر بشویم و به بینیم که طرز اجرائش چه جور
خواهد شد.

نایب رئیس - آقای نهر انچی .

نهر انچی - رفیق محترم بنده که فرمایشاتی فرمودند بنده
تصور میکنم اگر یک قدری توجه بفرمایند باین قسمت خودشان
ملکت خواهند شد اولاً در این پیشنهاد فرمودند اشخاصی
که با اجازه دولت رفته اند . ما آنها را متئنی کردیم .

دکتر جوان - از کجا معلوم میشود آقا . سند ندارد که

نهر انچی - اجازه بدهید دولت یک اجازه کلی و عمومی

بخرده مالک داده است که اینها اصولاً مشمول این
پیشنهاد و این ماده نخواهند بود و بدم ماده میگویید
اشخاصی که بدون اجازه دولت این کار را کرده اند پس
اشخاصی که با اجازه دولت رفته اند سر املاک مشمول نیستند
اگر کسی را دولت اجازه داده است که مشمول مجازات نخواهد
شد گذشته از آن ما نباید وقتی که یک قانونی همانطور که
فرمودید اشخاصی که املاکشان به سبب باقیمت کم گرفته شده

و عوائد دولت را هم برده اند . البته باید مجازات شوند آقا
و همشان هم محکوم شوند اگر مجازات کیفری هم می فرمائید
داشته باشند خوب ما هم گفتیم این کیفر نقدی خصوصی است
که اعمال میشود و بملاوه ما گفتیم که طبق سایر قوانین
کیفری هم کیفر خواهند دید و مجازات خواهند شد منتهی
جزای نقدی شان جبران خسارانی است که از عمل شان بدولت
عاید شده و طبق سایر قوانین کیفری هم مجازات عمل شان را
بدهند و این هم ضرری نخواهد داشت .

نایب رئیس - آقای انوار مخالفید؟

انوار - بنده با فرمایشات آقای نهر انچی مخالفم

نایب رئیس - بفرمائید

انوار - بنده اولاً تشیکر می کنم از آقای دکتر ملک زاده
که سبب یک عریضی خدمت شان کردم همین جور آقای
اعتبار که کاملاً وقتی خدمت شان رسیدم توجه فرمودند که
عریض من از روی دوستی و فهمیدن مطلب است و غرضی
در بین نیست غرض فهمیدن مطلب و فهمیدن قضایا و حقایق
و روشن شدن مطلب است از این جهت هر يك از ما هم
یا آقایانی که نظری دارند در اصلاحات چه در کمیسیون و
نچه در مجلس برای این است که نظریات مختلف گفته شود و
بحث بشود و حکومت و قضاوت هم با اکثریت مجلس است
نظری که آقای دکتر ملک زاده بیان فرمودند از یک نظر
می توان بآن توجه کرد و آن این است که این جا با اینکه
اطلاع پیدا کردند که این پادشاه ما توجه تام داشت نسبت
باینها و ملتفت بشود که قبلاً دادند بدولت و دولت را مأور
کردند که بیا بد این املاک را بآنها بدهد و منتقل بشود اینها
باید سپاسگذاری کنند از پادشاه و کمی تأمل کنند که مجلس
این قانون را بگذراند و حق آنها را بدهد به اینکه جوانی
بکنند و بروند سر املاک و -ی چون آنها می که این کار را
کرده اند و سر خود رفته اند باید متنبه بشوند این یک نظر
است از طرف آقایان و اما آن نظری که بنده عرض کردم
بنده عرض کردم که واقعاً هر کسی که مالش از دستش رفته
است انتظار دارد که یک روزی دستش بآن مال از دست رفته

برسد و بحق خودش برسد انتظار دارد بمعشوقش که از دستش
رفته است برسد و حالا که رسیده است بمعشوقش با آن شور
وشوق و شغفی که دارد و آن شدت عشق و علاقه مفراط نگذاشت
ملی این مرحله را بکنند و رفته است سر او ما همچو کس را
نمیتوانیم بگوئیم از حقوق مدنی محروم است و حالا که این
صحبت ها شد و تا اندازه آن حرارت ها از بین رفت و یک
صورت معتدلی پیدا کرد یک بیاناتی آقای نهر انچی کردند
که خیلی بنده میخواهم خدمت شان چیزی عرض کنم . بلی
آقا اشخاصی که آنها می که مال دولت را برده اند و مال دولت را
خورده اند کدام يك از آنها را از حقوق مدنی محروم کرده اید؟
این بیچاره ها و بد بخت هائی که املاک شان را برده اند چهار
روز رفته اند سر ملک شان چهار من هم برای خورده اند دست
زده اند به بیت المال مسلمین ولی آنها می که همه چیز را خوردند
و بردند هیچ؟ آیا این ها بیت المال مسلمین نیست؟ اصلاً بیتمی
باقی نیست تا چه رسد بمال و مال تویش مانده باشد . . . بکنفر
از اینها را آوردید در این جا و آیا گفتید که این اموالی
که دارید این همه اموال و تمولی که پیدا کرده اید در ظرف
این مدت که نمیتوانید راه بروید و حرکت کنید و باد
کرده اید از بس که مال دولت را خورده اید کجا تعقیب و از
حقوق مدنی محروم شدید؟ ولی این يك نفر بیچاره که رفته
و گرسنه بوده چند من برنج با گندم برداشته از سر ملکش
ملکی که بزور از او گرفته اند بگوئیم چون این گرسنه است
باید سرش را برید؟ نباید این کار را کرد آقا بنده نظرم این
نیست و نمیخواهم این جا شرح و بسط بدم نظر بنده و گمان
میکنم نظر آقای دکتر جوان که آقای وزیر داد کستری
باید توجه داشته باشند این است که ما باید کاری نکنیم که
مشغله بر این دولت و مأمورین دولت فراهم کنیم باین سوابق
متمدی که خودتان می دانید حالا مازندران و کیلان آنها نیست
استرآباد هم هست خراسان هم هست ، کرمانشاه هم هست ،
ورامین هم هست ، در فارس هم هست ، بعضی از این مأمورین
دولت خدا شاهد است مال مردم را یک لقمه چرب و نرمی
می دانند و حالا هم در اطراف و جوانب این کار هستند و

از همین فردا برای همین هیئت قضاة و هیئت رسیدگی و برای همین دولت و همین يك مشت مردم بیچاره يك مشغله هائی ایجاد میکنند که قانون اجرا نشود و بجز صدمه چیز دیگری نیست برای اینها بنده تقاضی میکنم آقای اعتبار و آقای دکتر ملک زاده و آقایان دیگر بیکه مدت هشت ماه صرف وقت کرده اند برای این قانون زحمت کشیده اند و تعقیب میکنند تا کار باین جا رسیده خوبست موافقت بکنند مطابق قوانین عمومی که ما داریم آنها را بیکه تخلف کرده اند (همی دانستند) صرف عدوانی است خوب تصرف عدوانی را ما قانون داریم (مرد ما قانولش را داریم) بهمان قوانین احاله بدهند و الا این ماده اسباب زحمت مردم میشود و هزار اداره بعد از يك ماه درست میکنند و این قانون هم گرجا حال عدم اجرا میماند و کار این مردم بد بخت تمام نمیشود اگر يك محاکمه پیش بیاید هزار شعبه پیدا میکنند 'شعبه تصرف عدوانی' 'شعبه عدم امتناع' 'شعبه نمرود' 'شعبه عدم تصرف' 'شعبه تصرف' 'شعبه مزاحمت' 'شعبه رفع مزاحمت' و نتیجه این کار شاید باولاد اینها هم تا زمان ظهور حضرت حجة هم با آنها نخواهد رسید باین جهت حکومت با اکثریت مجلس است هر طور که اکثریت مجلس رأی داد اطاعت میکنیم

عده از نمایندگان - مذاکرات کافی است

مؤید احمدی - اجازه بدهید بنده عرض دارم

نایب رئیس - پیشنهاد کفایت مذاکرات شده است. عده هم کافی نیست

دکتر ملک زاده - اجازه بفرمائید يك توضیحی بدهم

نایب رئیس - قبل از آقا خیلی ها هستند

(در این موقع عده کافی شد)

نایب رئیس - رأی میگیریم بکفایت مذاکرات آقایان که مذاکرات کافی می دانند قیام فرمایند (اکثر برخاستند) تصویب شد

مؤید احمدی - بنده پیشنهادی دارم

نایب رئیس - پیشنهاد در پیشنهاد که میشود

مؤید احمدی - آن پیشنهاد ماده شد. حالا میشود

نسبت بآن پیشنهاد کرد (صحیح است) (پیشنهاد آقای مؤید احمدی این قسم خوانده شد) بنده پیشنهاد میکنم عوض حاصل سال ۱۳۱۹ نوشته شود اجرة المثل

مؤید احمدی - عرض کنم که بنده در اطراف ماده پیشنهادی خیلی صحبت داشتم متأسفانه رأی بکفایت مذاکرات داده شد این پیشنهادی که عرض کردم راجع باین است که در آخر ماده نوشته اند که چنانچه دو ماه گذشت و ملک را واگذار نکرد مجازات شود. بسیار خوب. آوقت مینویسند مطابق محصول سال ۱۳۱۹ ارزش بگیرند. محصول سال ۱۳۱۹ کی ضبط کرده و چطور ضبط کرده؟ (صحیح است - صحیح است) آیا میشود این را مقایسه کرد با آن یا نه؟ و مطابق این قانون با او چه نوع معامله میکنند و روی چه ملک و مأخذی میخواهند بکنند؟ بنابراین مطابق قانون مدنی و اصول باید اجرة المثل بگیرند اگر محصولی را حقیقه غصب کرده است...

اعتبار - غصب نکنند. چرا غصب کرده؟ این چه حرفی است که شما میزنید؟

مؤید احمدی - اجازه بدهید. آنچه که محصول بوده است باید اجرة المثل ارزش بگیرند این معمول به است در همه جا و مطابق قانون هم الزرع فلما زرع ولو كان غاصبا حالا که می گویند غصب است و ارزش می گیرید باید اجرة المثل را ارزش بگیرند نه اینکه جریمه اش بکنید

نایب رئیس - نظر آقای وزیر دادگستری چیست؟

وزیر دادگستری - بنده در آن جلسه هم عرض کردم حالا هم عرض می کنم ما سعی می کنیم که اختلاف بین افکار و نظریات آقایان نمایندگان بیک وجهی تعدیل و حل بشود تا این قانون زود تر بگذرد و آنچه هم که موافقت شد برای این بود که يك قدر جامعه بین نظریه های مختلف بشود و عرض کردم ما قوانین برای اینکار داریم و این منظور برای این بود که کسانی که تا بحال رفته اند و خودسرانه يك تصرفاتی کرده اند البته دولت هم

اقداماتی کرده اگر هم کسی فکر این را بکند که برود و تصرف من غیر حق بکند دولت جاو گیری خواهد کرد ولی برای اینکه ایجاد کشمکش شود و لازم نباشد که دولت اقدامی بکند و خود کسی که ندانسته (ممکن است. حالا نمیگویم دانسته یا سوء نیتی داشته - ممکن است ندانسته باشد) رفته باشد و يك کاری کرده باشد حالا هر چه بشود و بگذارد مطابق این ترتیبی که در این قانون پیش بینی شده نسبت باو رفتار بشود و با رسیدگی قانونی ملک بصاحبش مسترد شود و در واقع این ماده برای این است که تنبیهی باشد برای کسانی که من غیر حق رفته اند و تصرفاتی کرده اند این مقصود حاصل شود که خودشان بروند و دست بر دارند تا این هیئت ها رسیدگی کنند و احقاق حق بکنند این جا راجع به پیشنهاد آقا هم عرض میکنم که حالا چه بگوئیم اجرة المثل چه بگوئیم مطابق محصول سال ۱۳۱۹ بنده تصور نمیکنم اینقدر ها باهم فرق داشته باشد و بنده تصور نمیکنم در عمل دچار هیچ زحمتی بشویم بلکه بنده میترسم که این مطلب تولید يك اختلافات بیشتری بین آقایان بکند که بیزد بمعطل ماندن این قانون و سوء اثر معطل ماندن این قانون بیشتر است از این که این خورده کاریها را ما بخواهیم در این قانون اجرا کنیم و اجازه بدهید که این قانون بگذرد و زودتر اجرا شود و در موقع عمل هم این چیزها پیش نخواهد آمد.

نایب رئیس - رأی میگیریم بقابل توجه بودن پیشنهاد آقای مؤید احمدی آقایان موافقین اظهار موافقت میکنند (عده که می برخاستند) قابل توجه شد. پیشنهاد آقای دهستانی: **جمعی از نمایندگان** - نمیشود پیشنهاد کرد.

نایب رئیس - چرا. چون این پیشنهاد را دولت و محبر کمیسیون قبول کردند اصل ماده شد و حالا نسبت باین ماده پیشنهادی میشود که باید خوانده شود و پیشنهاد دهند توضیح بدهد و رأی بگیریم. پیشنهاد آقای دهستانی خوانده میشود:

بنده پیشنهاد میکنم در پیشنهاد قیمت محصول ۱۳۱۹

حذف و بجای آن نوشته شود در آمد مدت تصرف را بملاوه مطابق محصول ۱۳۱۹ بدهد.

دهستانی - در پیشنهادی که بنده تقدیم کردم منظورم این است ملکی را بنده تصرف میکنم در نتیجه محکوم میشوم. بچه محکوم میشوم؟ بدرآمد سال ۱۳۱۹. در صورتیکه در آمد فعلی را دارم میبرم پس اینکه منتهی شد یعنی در آمد را من بردم خلع بد هم نمیکنم و مطابق ۱۳۱۹ در آمد را بدهم؟ این یعنی چه همان در آمد ملک را میبرد امسال و در آمد سال ۱۳۱۹ را میگوید بنده در حقیقت از خود ملک در می آوردم و همان را میدهند این که چیزی نشد این جا باید قید بفرمائید که علاوه از در آمدی که در مدت تصرف برده باید بدهد مطابق محصول سال ۱۳۱۹ هم بدهد.

نایب رئیس - نظر آقای محبر چیست؟ اعتبار - بنظر مجلس واگذار کنید دیگر.

محبر - گاهی بعضی پیشنهادات است که وقتی مطرح میشود و رد میشود شاید برای پیشنهاد کننده يك تأثیری بکند تأثیر بدی داشته باشد. این پیشنهاد آقای دهستانی وقتی که قرائت شد بنده تصور میکردم شبیه بهمان پیشنهاد آقای مؤید احمدی است یعنی مقصودشان اجرة المثل زمان تصرف است دیدیم خوب پیشنهاد منطقی است ولی بعد توضیحی که دادند برخلاف آن عبارت بود و معلوم شد که نظر بشدت دارد که علاوه بر آن يك چیزی هم اضافه بدهند این جا آقا در ماده قید کردیم که مطابق مقررات قوانین کیفری تعقیب میشود و عرض کردم باب سیزدهم قانون مجازات اورا محکوم بحبس و جریمه نقدی میکنند علاوه بر آن این محصول را هم باید بدهند این است که این شدت است علاوه بحبس این محکومیت را هم پیدا میکنند علی هذا اگر مسترد بفرمائید بهتر است.

دهستانی - عرض کنم که سوء تفاهم نشود شرحی که این جا گفته میشود اگر خلع بد نکرد معادل محصول سال ۱۳۱۹ بدهد یعنی در آمد ملک را در می آوردم و باید هم...

نایب رئیس - استرداد می خواهید بکنید یا توضیح نالی میخواهید بدهید؟

نمیکنند که چه اراضی باشد که گرفته باشد و مؤسسات واگذار کرده باشد و آنها دخالت میکنند و چه اراضی که واگذار بدوالت کرده و دولت آن متصرف است چون گفته اند این مربوط بقانون املاک و گذاری نیست لهذا بنده این پیشنهاد را کردم و تصور میکنم که قبولش هم ضرری بجائی نخواهد زد و يك راه سهلی پیدا خواهد شد

لایب رئیس - نظر آقای وزیر چیست .

وزیر دادگستری - بنده میخواهم ببینم موافقی دارد ؟

لایب رئیس - قبلاً باید نظر آقایان وزیر و مخبر معین بشود موافقت یا مخالف ؟

وزیر دادگستری - این ماده را که پیشنهاد فرمودند و بنده هم که اجمالاً توضیحی دادم نظر باینکه پیشنهادات دیگری هم شده که آنها البته باید قرائت شود و به بینیم که حکم آنها چه خواهد بود بنظر بنده آنچه که بنده توانستم آشنا شدم همینطوری که خود آقای بهبهانی فرمودند طوری است که مشمول این قانون نمیتواند بشود چون موضوعاً خارج است باین جهت آنها را نباید داخل این قانون کرد

آقای بهبهانی و آقایانی که این پیشنهاد را امضا کرده اند خیال میفرمایند که اراضی هست که ممکن است این جنبه را داشته باشد و چون امی شود وارد این قانون کرد باید برای آنها هم فکری کرد این را باید البته مورد دقت قرار داد اگر همینطوری که این قانون را دولت آورد بمجلس شورای ملی پیشنهاد کرد برای این بود که اهمیت داشت و این موضوع مبتنی به جمع کثیری بود البته اگر موضوعات دیگری هم باشد که قانونی لازم داشته باشد و قانونی نداشته باشد آرا هم دولت مضایقه ندارد که قانونی برای آن بیاورد و بتصویب مجلس برسد و بموقع اجرا گذارده شود باین جهت بنده تصور میکنم که خوبست آن پیشنهادات خوانده شود بعد تکلیف آنها که معلوم شد تکلیف این ماده هم معلوم شود و الا نمیشود و ممکن است اختلاف بین آنها پیدا شود .

لایب رئیس - پس این پیشنهاد بعد از آن پیشنهادات مطرح میشود . پیشنهاد آقای فرمانفرمایان :

دهستانی - خیر زنی گرفته شود .

لایب رئیس - رای گرفته میشود به پیشنهاد آقای دهستانی آقایان موافقین برخیزند (دوسه نفر برخاستند) رد شد .

رای گرفته میشود بماده الحاقیه که پیشنهاد شده است آقایان موافقین قیام فرمایند (اکثر برخاستند) تصویب شد .

ماده الحاقیه پیشنهاد آقای بهبهانی و آقای بیات :

ماده الحاقیه ذیل را پیشنهاد میکنیم :

ماده الحاقیه - نسبت باراضی که بوسیله اعلیحضرت شاه سابق بمؤسسات یا اشخاص یا ادارات دولتی واگذار شده است وزارت دادگستری مکلف است برای رسیدگی و احقاق حق متظلمین قانونی پیشنهاد نماید . بهبهانی - بیات

بهبهانی - در جلسه قبل بنده يك پیشنهادی کرده بودم که اراضی که از طرف اعلیحضرت سابق بدون مجوز قانونی از اشخاص گرفته شده جزء این قانون رسیدگی و احقاق حق شود آقای وزیر دادگستری فرمودند که آن اراضی مشمول این قانون نیست و این قانون مربوط با املاک و گذاری است و آنها جزو املاک و گذاری نیست و باید طبق قوانین جاریه مملکتی احقاق حق بشود این بود بنده با این فرمایش آقای وزیر دادگستری آن پیشنهاد خودم را مسترد کردم ولی تصور میکنم يك کسی که يك قسمت یا تمام اراضی او بدون مجوز قانونی گرفته شده است از طرف شاه سابق بمؤسسات دولتی یا ادارات دولتی داده شده یا باشخاص مختلفی واگذار شده این ها حالا بزواند روی قوانین جاریه مملکتی احقاق حقشان را بخواهند این اسباب زحمت آنها خواهد بود برای اینکه ممکن است نتوانند یا بشود بمحاکم و مراجع صالحه مراجعه کنند این است که در این پیشنهاد بنده تعدیل کردم نظر خودم را و تقاضا میکنم آقای وزیر دادگستری هم اظهار موافقت نکنند برای حفظ حقوق مردم و آن این است که برای اینگونه اراضی آقای وزیر دادگستری يك قانون مخصوص بیاورد که خیلی اینها بزحمت برفتند برای اینکه اساساً معلوم است که نظر دولت این است که اراضی که شاه سابق از دست مردم بدون مجوز قانونی گرفته مسترد کنند این هیچ فرقی

پیشنهاد میکنم ماده زیر الحاق شود : کلیه اراضی که بدون مجوز قانونی بتصرف شاه سابق درآمده و با آنکه حسب الامر بيك مؤسسه و یا بهغیری واگذار کرده اند مطابق مواد همین قانون با اسناد رسیدگی و حکم قطعی صادر میشود .

لایب رئیس - آقای فرمانفرمایان .

فرمانفرمایان - این پیشنهادی که بنده تقدیم کردم آقای وزیر دادگستری توجه فرمایند هیچ منافات ندارد و محتاج باین نیست که يك قانون مخصوص دیگری بمجلس بیاید و شش ماه عمر مجلس صرف آن بشود اگر در همین قانون تفقد فرمایند و این ماده الحاقیه را قبول فرمایند آن زحمتی که بعد ها دادگستری مبتلا میشود در حین در ضمن اینک لایحه املاک میگذرد و يك جریاناتی برای این کار وضع میشود در اسناد و صدور حکم قطعی این موضوع هم که مبتنی به جمع کثیری است حل میشود موضوع یکی است هدف از این مقصود این است که تعدیاتی که در زمان سابق شده است چه از حیث املاک مزروعی چه از حیث اراضی و قطعات و غیره از این قبیل آنچه که شده است و اسناد و مدارک مثبت در دست مردم است آنها حل بشود و الا آنها نخواستند که واقماً املاک مزروعی را قبول فرمایند و بمجلس شورای ملی رأی بدهد با اینها باید این معامله را کرد و با اراضی دیگر معامله دیگری کرد یا هیچ معامله نکرد و طرف توجه قرار ندادند در جلسه گذشته یکی از آقایان نمایندگان اظهار علم قطعی کردند که اصلاً این قبیل اراضی وجود ندارد بنده حاضر هستم که با اسناد و مدارک اینجا ارائه بدهم که فقط در اطراف ایستگاه راه آهن طهران بالغ بر يك میلیون و هفتصد هزار متر اراضی است که متعلق بمردم بوده است و اسناد مالکیت در دست آنها مانده است و اراضی غیرا تصرف کرده اند حتی نسبت بآن اراضی معامله کرده اند بدتر از همه این است که آن اسنادی را که ثبت اسناد داده است اسنادی که طبق مقررات و تشریفات قانونی صادر شده است در بعضی از دوائر شنیده ام که جواب میدهند . يك نقشه هست که

در زمان شاه سابق آن نقشه ترسیم شده است و ثبت اسناد هم آن نقشه را امضا کرده است نصف حدود شهر طهران جزء آن نقشه وارد است و ممکن است روی آن نقشه از مردم حق الارض مطالبه کنند البته این يك بام و دو هوا میشود و اصلاً این قانون مالکیت و ثبت اسناد را معدوم میکنند و اصلاً گمان نمیکنم که محتاج باین باشد که در اینجا يك استقامتی فرمایند که این ماده الحاقیه را که تکلیف این قبیل اراضی را معلوم میکند پذیرفته نشود .

وزیر دادگستری - بنده در مقابل فرمایشات آقایان هیچوقت مقاومت نمیکنم عرایضی که میکنم برای اینست که تصور میکنم استدلال دیگری میشود کرد و بنظر من صحیح میآید و برای اینکه مطلب روشن شود استدلال را هم میکنم آتوقت البته قضاتش با مجلس شورای ملی است و هر طور که تصویب کنند میشود قانون . عرض کنم این مطلبی را که آقای فرمانفرمایان توضیح فرمودند در تعقیب پیشنهاد خودشان این روشن کرد زمینیه پیشنهادی را که آقای بهبهانی دادند و خوانده شد و این از همان موضوعات است که واقماً خارج از این قانون است این پیشنهادی که آقای فرمانفرمایان فرمودند با توجه بنده که تا بحال کرده ام نفرموده اند یا بخود قانون بخود قانون اگر توجه میفرمودند معلوم میشد که ما بگفتیم املاک مزروعی تنها که ایشان فرمودند چرا يك بام و دو هوا میشود که املاک مزروعی را برایش این حکم قائل شدیم و برای اراضی حکم دیگر قائل شویم . نه اگر بقانون توجه فرمایند ما بطور کلی املاک را ذکر کردیم و فرقی هم بین مزروعی و غیر مزروعی در کار نیست حتی مستغلات و غیر ذلک را هم میگیرد این قانون چیزی که از این قانون خارج میشود کلیه املاکی است که مورد انتقال واقع نشده یعنی متعلق بشاه سابق نبوده جزء انتقالی هم که بدولت داده شده است زائد نبوده چیزی که جزء این نیست ما نمیتوانیم باین بچسبیم . البته موضوع اراضی را که آقای فرمانفرمایان تذکر دادند بنده وارد بودم درش و میدانم يك موضوعی است نسبتاً مهم و قابل این است که وارد

آن بشویم و برایش فکری بکنیم شاید هم جا داشته باشد که قابولی برایش پیشنهاد بشود آوقت مطابق آن پیشنهادی که آقای بهبهانی کردند ممکن است برطبق آن قانون وضعیتش روشن بشود ولی بهر حال امیدوارم جزء این قانون قرار داد برای اینکه اساساً این املاک و اینجور اراضی خارج از این قانون است که آورده شده است بدلیلی که عرض کردم و تصور میکنم با عراضی که تابع حال کرده ام و دلایلی که عرض کرده ام تصور میکنم مقتضی باشد آقای فرمانفرمایان پیشنهاد خودشان را مسترد بدارند و کمک بفرمایند باینکه زودتر این قانون بگذرد آن پیشنهادهای دیگر هم اگر اینطور باشد بنده ممکن است با پیشنهاد آقای بهبهانی موافقت کنم آوقت زودتر نتیجه حاصل شود.

نایب رئیس - رأی گرفته میشود به پیشنهاد آقای فرمانفرمایان (عدهای برخاستند) رد شد پیشنهاد آقایان امیرنیمور وعده دیگر از آقایان قرائت میشود: پیشنهاد آقای امیرنیمور وعده دیگر از آقایان: امضا کنندگان شرح ذیل را بمنوان ماده ۲۷ پیشنهاد میکنیم.

ماده ۲۷ - دولت مجاز است املاک فریمان و متعلقات آبرا بمنوان مالکیت به آستانه قدس رضوی واگذار نماید در مورد املاک مزبور هر گونه دعاوی و شکایاتی موجود باشد برطبق این قانون در هیئت های مذکور در ماده ۲ بهرظرفیت آستانه رسیدگی و قطع و فصل خواهد شد: امیرنیمور فرخ مسعودی خراسانی و چند امضای دیگر. نایب رئیس - آقای امیرنیمور.

امیرنیمور - این پیشنهاد را تقریباً دوازده نفر از آقایان نمایندگان محترم خراسان امضا فرموده اند که تقدیم شد و همان آقایان به بنده اجازه داده اند که نظر آقایان را به عرض مجلس برسانم.

منظور از تقدیم این پیشنهاد آملوری که آقایان احساس کردند این است که از این قانونی که میخواهد بگذرد دولت هم به مجلس تقدیم کرده است و مجلس هم چندین جلسه قبول

بشود و جواب کوئی بشود حالا بنده از آقایان نمایندگان محترم که همه بیانشان خیر است و منظورشان خدمتگذاری است از نظر خدمتگزاری بمردمی که پنجاه فرسخ در پنجاه فرسخ اطراف اینجا زحمت کشیده اند بیگار داده اند و پول خرج کرده اند جان کنده اند و خاصه بودجه آستانه در چندین سال صرف این کار شده است موافقت کنند باین پیشنهاد و مخصوصاً آقای وزیر دادگستری هم موافقت بفرمایند با این نظر که خیر دنیا و آخرتشان در این است.

وزیر دادگستری - پیشنهاد آقایان نمایندگان محترم و توضیحی که آقای امیرنیمور دادند اساساً صحیح است و بنده هم اساساً مخالفتی ندارم ولیکن باز متأسفانه باید عرض کنم جایش اینجا نیست دلیل هم دارد بنده نظر به مخارجی که فرمودند شده است و میشود ندارم اگر هم مخارج بیشتر یا کمتر باشد البته باید هم جبران خسارات اهالی بشود و هم خسارات دیگران جبران شود این قانون هم برای همین پیشنهاد شده است خسارات دیگران هم باید جبران شود چیزی هست ملاحظه بفرمائید آقا منطبق این قانون این بود که املاکی را ما بصاحبان آنها مسترد بداریم و ملکی که وقف میشود باید سرعاً خالص ترین املاک باشد و شائبه غصب و غیره در آن نشود بنده و آقای امیر نیمور و دیگران چه میدانیم که صاحبان اراضی و املاک که به موجب این قانون باید حقشان برسد رضایت میدهند که ما ملکشان را وقف کنیم یا خیر؟ (فرخ - صحبت و وقف نیست پولشان را میگیرند) و آیا بهتر نیست که اول این املاک فریمان را از این اعتراضاتی که نسبت بآنها هست تصفیه کنیم و بعد آوقت هر چه ماند بآستانه تقدیم کنیم و اساساً این جایش اینجا نیست باید گذاشت قانون بموقع اجرا گذارده شود از دو حال خارج نیست یا اینکه اشخاص ملک خوددین را میخواهند ما بموجب مواد دیگر این قانون بآنها وعده کردیم املاکشان را رد کنیم اگر دولت خرید و پولش را بآنها داد که میماند برای دولت و آوقت ممکن است بموجب یک قانون دیگری یا خود دولت این را واگذار بکنند بنده

تصور میکنم این بهترین راهی است که ممکن است پیدا کرد و بعلاوه طرفیت هم باحضرت ایجاد کردن بنظر بنده خوب نیست خلاص که شد یکدفعه با کمال خلوص تقدیم کنیم بهتر است.

نایب رئیس - آقای مسعودی خراسانی. مسعودی خراسانی - عرض کنم این پیشنهاد را بنده امضاء کرده ام موضوع فریمان را همانطور که آقای وزیر دادگستری فرمودند باید با خودم الکی نش صحبت بشود فریمان البته مزارعانی دارد و مزارعات را از مردم گرفته اند مال مردم است فریمان خالصه هم بوده است اگر هم این ملک باید وقف شود ورنه مرحوم عین الدوله را اول راضی باید کرد ملک آنها را به بیع شرط گذاشته اند و به بیع شرط برده اند اول باید ورنه را راضی کرد حقشان را داد بعد اگر نظر این باشد که وقف شود آوقت انشاءالله وقف بشود.

نایب رئیس - آقای فرخ.

فرخ - ما پیشنهاد میکنیم که این املاک وقف آستانه بشود که این محاطری که ایشان فرمودند پیش بیاید ما گفتیم آستانه در اینجا حقوق دارد برای احقاق حق آستانه حقوقی که آستانه دارد چندین برابر بالاتر از آن مبله است که این ملک خریده شده است. هشتاد هزار تومان این ملک خریده شده است مرحوم عین الدوله داده بود به چهل هزار تومان یعنی به چهار نفر چهار تا ده هزار تومان به بیع شرط داده بود و وقتی که فرغ رفته بود رویش شده بود هشتاد هزار تومان اشخاصی که بیع شرط گرفته بودند تقاضای اجرا کردند قانون منع فروش بیع شرط در کار بود در این حبس و بیس ها شاه سابق خریده است به هشتاد هزار تومان آستانه تقریباً سیصد چهار صد هزار تومان پول در آنجا خرج کرده است ما برای احقاق حق تقاضی کردیم که این ملک از بد دولت منتقل شود به بد آستانه همین دعاوی که میفرمایند ایشان یا اوشان بر آستانه بشود عوض اینکه از دولت بگیرند از آستانه بگیرند.

وزیر دادگستری - عرض کنم مطالبی که آقای فرخ

فرمودند تصور میکنم تقویت کرد بهر ایض بنده در صورتیکه میل نداشته باشند که وقف بشود بر آستانه که مطلب حل است برای اینکه اینطور میفرمایند آستانه هم ذیحق است در این املاک پس اشخاص دیگری که ممکن است حق داشته باشند در صورتیکه اینطور باشد بدعاوی تولیت هم البته رسیدگی خواهد شد آنچه از حق آستانه برده شده باشد مسترد میشود به علاوه بنده عرض کردم ممکن هست باقی دیگر را واگذار کنند یا خریداری شود از آنها آن هم ممکن است ترتیب دیگری داده شود و این منظور حل شود و با آستانه واگذار شود این ترتیب که آقا میفرمایند در این قانون هست و قانون این را حل کرده است لازم نیست ماده خاصی پیشنهاد کنیم زیرا آستانه هم مثل دیگران میآید در این هیئت ها و اقامه دعوی میکنند و خسارانش هم باید داده شود البته .

نایب رئیس - رأی گرفته میشود باین پیشنهاد موافقین بر خیزند (عده ای برخاستند) رد شد دو سه فقره پیشنهاد دیگر باقی است ولی يك پیشنهادی هم برای ختم جلسه شده است (جمعی از نمایندگان تمام کنند) چون پیشنهاد ختم جلسه است باید تکلیفش معلوم شود. آقای ملک مدعی مخالفید بفرمائید.

ملک مدعی - ما با ختم جلسه مخالف هستیم. این قانون الآن چندین ماه است در مجلس معطل مانده شایسته مجلس این است که ما بنشینیم ولو تا دو بعد از ظهر این قانون را بگذریم و تکلیف مردم معلوم شود يك ساعت بنظر بنده مهم نیست خوبست آقایان موافقت بفرمایند تا قانون تمام شود **نایب رئیس** - رأی گرفته میشود به پیشنهاد ختم جلسه موافقین بر خیزند (عده کمی برخاستند) تصویب شد پیشنهاد ماده الحاقیه قرائت میشود.

ماده الحاقیه زیر پیشنهاد میشود - در صورتیکه آب ملک غیر را بیکی از املاک اختصاصی برده و یا از اراضی املاک مجاور مباشرین به نفع املاک اختصاصی صرفائی نموده اند مطابق مقررات همین قانون رسیدگی و حکم قطعی صادر میدارد بفرمائید.

نایب رئیس - آقای فرمانفرمایان .

فرمانفرمایان - مقصود بنده از این پیشنهاد (آقای وزیر توجه بفرمایند) اراضی و آبهای است که در این سالهای اخیر در موقع تصرف شاه سابق از آنها استفاده کرده چنانکه قبلاً رودخانه اهر رود زنجان و رودخانه خررود که جزء محلات قزوین است تمام اینهارا می آوردند بقریه سیاه دهن و از این راه چه خسارات فوق العاده چه باهالی اهر رود و چه بهدات مجاور سیاه دهن وارد آمده است قسمت دیگر هم باز همان عرضی که سابق کردم باید در اینجا هم جا دارد عرض کنم ملک فرح آباد همه آقایان اطلاع دارند در داخل شهر تهران است پس از اینکه این ملک فرح آباد را تصرف کردند که اول يك مزرعه ای بود شاید در حدود ده خروار اراضی داشت و پس از تصرف شاه سابق این ده خروار به دو بست خروار وسعت پیدا کرده یعنی از حد يقف گذشت و حدودی برای آن قائل نشدند حالا آن پیشنهادی که سابقاً بنده عرض کردم و مورد توجه واقع نشد مورد پیدا میکند. اگر میفرمائید ملک فرح آباد جزء آن نیست که بنده عرضی ندارم (وزیر دادگستری بنده نمیدانم) خوب صورت املاک و اگذاری را که مجلس نمیداند چیست (وزیر دادگستری - لازم هم نیست) خیر لازم بود بایستی طبع و توزیع میشد که بدانند و این عرض را که بنده میکنم مورد پیدا میکند که جبران خسارت بشود در هر صورت این پیشنهاد هم روی این اصل است فقط برای جلوگیری از تخطی و تجاوزی است که نسبت به حقوق مجاورین شده بوده است چه از حیث بردن آب آنها و چه الحاق اراضی آنها اگر وارد است در این قانون که آنها بفرمایند و اگر وارد نیست که تکلیف آنها را هم معلوم بفرمایند.

وزیر دادگستری - هست

مخبر - فقط اجازه بفرمائید ماده ۶ را بخوانم: هر کس بهر عنوان (اعم از مالکیت یا وقفیت) نسبت به این املاک و اگذاری یا متعلقات و حدود آن و یا قنوات و حقایق ادعا و یا شکایتی راجع به عملیات و تصرفات با واسطه یا بلا واسطه

اعلیحضرت پادشاه سابق و مأمورین ایشان داشته باشد باید در ظرف مدت شش ماه از تاریخ نشر آگهی تشکیل هیئت های رسیدگی در هر حوزه شکایت خود را باین هیئت بنمایند تا آخر ماده . و حتی راجع به آب اهر رود زنجان هم آقای رهبری تذکر دادند و منظور را ماده تأمین میکنند

نایب رئیس - پیشنهاد آقای مؤید احمدی وعده دیگر:

ماده الحاقیه ذیل را پیشنهاد مینمائیم:

ماده الحاقیه - کسانی که املاک و اراضی آنها بحکم دادگاه حقوقی یا کیفری دادگستری در نتیجه دعوی از طرف شاه سابق بعنوان مالکیت یا تولیت متصرف شده حق دارند از تاریخ انتشار این قانون تا سه ماه از دادگاه تقاضای تجدید نظر و رسیدگی نمایند و او باسم شاه سابق سند مالکیت یا وقفیت صادر شده باشد و در صورتیکه محکمه تجدید نظر حکم بحقیقت تقاضا کننده بدهد سند مالکیت شاه سابق و وقفیت لغو شده بنام تقاضا کننده سند مالکیت صادر میشود

نایب رئیس - آقای مؤید احمدی

مؤید احمدی - عرض کنم انواع و اقسام املاک شاه سابق

چه خالصجات چه تمویضی چه غصب و چه فروشی در این قانون بعقیده بنده همه پیش بینی شده است ولی يك فقره املاکی است (استدعا میکنم آقایان و لو اینکه وقت گذشته و میل داشتند تا دو بعد از ظهر به نشینند اقلأ توجه بفرمایند) يك قسمت از املاک هست که بحکم دادگاه برده اند یعنی همچنانکه ثبت اسناد سه ماه اعلان میکنند و اگر اعتراضی رسید بعد ورقه مالکیت صادر میشود آنها را می گوئیم لغو شود ولی يك دادگاهی که بکنفر بوده است و يك عرض حالی داده اند به محکمه و طرف را آورده اند مجبور کرده اند و يك رأی محکمه داده است و طرف هم یا استیناف و تمیز داده است یا داده است اکثر هم داده ولی فایده نکرده و ملک را برده اند و همانطور که آقای فرمانفرمایان گفتند کاش قانع شده بودند بعد واصلی آن ملک شش کیلومتر درشش کیلومتر را بعنوان آن ملک تصرف کرده اند (صحیح است) این است که بنده پیشنهاد کردم املاکی که بحکم عدلیه از مردم برده اند و با املاکی که

بعنوان تولیت آستانه یا جاهای دیگر برده اند و این املاک البته مشمول این قانون نیست آنها حق داشته باشند تا سه ماه عرض حال تجدید نظر بدهند و محاکم هم رسیدگی کنند اگر حق داشته باشند با آنها بدهند اگر حق نداشته باشند بدهند در قسمت جزائی هم ما همین کار را کردیم که الآن دارند عمل میکنند در این جا هم این حق را بدهیم. خیلی از این املاک را بنده سراغ دارم هم وقف و هم ملک را و همه نان هم می دانید و شاهد هستید که اینها را بحکم محکمه برده اند این را ما پیشنهاد کردیم که اجازه داده شود تا سه ماه تقاضای تجدید نظر در احکام صادره بنمایند

مخبر - عرض کنم بنده عقیده شخصی خودم نیست که عرض میکنم. در پیشنهاد این که در شور اول آقایان تقدیم کردند و چاپ شد و به کمیسیون دادگستری مراجعه شد يك پیشنهاد هم قریب بهمین مضمون بود و حتی مصداق خارجی هم داشت و مورد را هم در کمیسیون توجه کردیم در کمیسیون دادگستری که مطرح شد بالاخره اکثریت کمیسیون که آن رأی را داد و این خبر شور دوم آمد این جور استدلال کردند و گفتند که ما این دعاوی را نسبت با املاک و اگذاری از طرف اعلیحضرت پادشاه سابق به دولت ایران رسیدگی میکنیم اما اگر چنانچه اعلیحضرت پادشاه سابق بر حسب سمت تولیتی که در آستانه قدس رضوی داشته اند و همچنین سمت تولیتی که در املاک مدرسه سپهسالار داشته اند یا جاهای دیگر دخالتی کرده اند و محکمه یا سایر رسیدگی ها حکمی بنفع آن آستانه یا بنفع آن دستگاه وقف صادر کرده است از مورد این لایحه خارج است زیرا در ماده ۱ نوشته شده که دعاوی راجعه با املاک و اگذاری این جور رسیدگی می شود (مؤید احمدی - راجع با املاک را میفرمائید دو قسم بود) آقا اگر حوصله داشته باشید در شنیدن بنده در گفتن يك قدری حوصله دارم. این قسمت را در کمیسیون استدلال کردند و رد کردند. آمدیم در يك قسمت های دیگر بیکه راجع به احکام دادگاه است در ماده ۶ که الآن بنده خواندم قید شده بود که باین دعاوی رسیدگی میشود خواه سند صادر شده خواه

مدت اعتراض گذشته یا نگذشته باشد آنجا هم در یکی از پیشنهادهای بود که نوشته بود خواه از طریق داوری یا دادرسی بدست آمده باشد این را هم دولت موافقت نکرد اعتبار اینکه ما نمیتوانیم احکام محاکم را برای اعتبار تلقی کنیم گفته شد که اسناد مالکیت ثبت اسناد هم همان رزانت و استحکام را دارد که حکم محاکمه دارد پس چرا آنرا رد میکنید و این را قبول میکنید استدلال کردند که حکم محاکمه مبتنی بر رسیدگی بوده و شاید مقتضی ندانیم از نظر ارضاع عمومی که بگوئیم تشکیلات قضائی تحت تأثیر بوده است این قسمت را هم در کمیسیون اکثریتش موافقت نکرد و باین ترتیب که ملاحظه میفرمائید ماده تصویب شد آمدیم سر قسمت تجدید نظر یک مطلبی اینجا پذیرفته شد جزو ماده ۱۹ رأی داده شد و آن راجع به قرار سقوطها بود یک اشخاصی را میآوردند نگاه می داشتند یا بهشان می گفتند دعوی را تعقیب نکن و مطابق قانون ثبت اسناد وقتی که دعوائی را شصت روز تعقیب نکردند قرار سقوط صادر میشود این را گفتند که بروند تقاضا کنند تجدید نظر شود برای اینکه محکمه الشاء حکم کرده است اجازه داده شود بروند تعقیب کنند و محکمه الشاء حکم بکنند آمدیم قیاس فرمودید قسمتهای حقوقی را با قسمت های جزائی از لحاظ اینکه قوانین ما حد فاصلی بین جرائم سیاسی و غیر سیاسی ایجاد کرده بود مثلاً قانون انتشار اکاذیب یک قانونی بود که یک قسمتش سیاسی است وای چیزی نداشت یا قانون التساب به بعضی از احزاب چیزی نداشت ولی سیاسی بود و قتیکه عفو عمومی داده شد این جرائم را جزء جرائم عمومی کردند و آن فرمان عفو کفایت نمیکرد این بود که آمدند یک مقرراتی وضع کردند که تجدید نظر بشود در آن احکام باین جهات بود که در کمیسیون موافقت با این پیشنهادها شد و الا بنده عرض کردم شاید مهناً خود بنده با نظر آقایان موافق باشم ولی کمیسیون دادگستری که بنده مبین نظریه اکثریت کمیسیون هستم به این جهت رد کرد و بنده هم وکالت در قبول ندارم

این تهمین ... اجازه میفرمائید؟

که رویه اینطور بوده است ولی اجازه بدهید عرض کنم که حقوق مردم در هر صورت باید محفوظ باشد و اگر امروز تضییع حقوق مردم بشود بگردن ما است که این جا نشسته ایم حالا میخواهید رأی بدهید میخواهید رأی ندهید .

وزیر دادگستری - عرض کنم که بنده هم با آقایان کاملاً موافقم که باید احقاق حقوق مردم بشود این قانون هم که از جهات آقایان با این زحمت و مشقت میگردد برای این نظر است البته باید سعی کرد که حقوق فرد فرد محفوظ بماند و احقاق حق بشود ولی بعضی پیشنهادات میشود که ضررش بیش از نفعش است خدشه کردن در احکام محاکم آقا اساساً بنظر بنده بشفع جامعه نیست این را بنده سابقاً هم عرض کردم اینکه ما در جزائیات این کار را کردیم در جزائیات بکلی صورت دیگری دارد و بجهتهای جنبه ارفاق در توجه به آثار جرم تأثیر دارد و میشود لیسکار را کرد ولی مسائل حقوقی این جور نیست و صورت دیگری دارد و باید حتی المقدور سعی کنیم عوض اینکه رعایت احساسات را بکنیم حفظ حقوق جامعه را هم در نظر داشته باشیم و بنده با مذاکرانی هم که سابقاً شده است این مطلب مورد موافقت واقع شد و ما مصلحت نمیدانیم حالا صرف نظر از اینکه تحقیقاتی که بنده کردم در این قسمت این فرمایشانی که آقای بهبهانی کردند بنده چنین چیزی را نمیدانم و نمیتوانم قبول کنم و چنین احکامی صادر نشده است رویه هر فرقه صرف نظر از این مطالب بنظر بنده مصلحت نیست احکام صادره را دچار این تحولات قرار دهیم و بنظر بنده بهتر است که آقایان از این ماده پیشنهادهای صرف نظر کنند و بگذاریم قانون زودتر بگذرد .

نایب رئیس - رأی گرفته میشود به ماده الحاقیه پیشنهادی آقایان موافقین اظهار موافقت فرمایند (عده برخاستند) رد شد . پیشنهاد دیگر :

مؤید احمدی - بسیار خوب پس عجب احقاق حق مردم را میکنید ؟

چون گذشته از املاکی که در این لایحه پیش بینی شده املاک و اموال دیگری از طرف شاه سابق یا کسان و بستگان

ایشان و یا افسران ارشد در زمان تصدی در محل مأموریت مستقیماً یا به تبعیت از نوع معاملات منظور در این لایحه از اشخاص گرفته شده و یا فروشندگان را در معاملات مغفون کرده اند و بایستی بقاوری کلی تکلیف مالکین این قبیل املاک و اموال نیز معلوم گردد لذا ماده الحاقیه و تبصره زیر را پیشنهاد مینمائیم .

ماده الحاقیه - هر کس بط هر اداره و نگاه نسبت با املاک و اراضی خریداری خانواده سلطنتی شاه سابق یا کسان و بستگان و اقوام ایشان که مبادرت بخريد اراضی و املاک کرده اند هر گونه ادعا و شکایتی از قبیل دعوی غبن یا اکراره یا اجبار و غیره داشته باشد میتواند از تاریخ تصویب این قانون در مدت نود روز اعتراض و ادعای خود را در دادگاه صالح اقامه نماید اعم از اینکه نسبت بان املاک و اموال سند مالکیت صادر یا جریان ثبتی آن خانمه یافته یا از طریق داوری یا دادرسی بدست آمده باشد . دادگاه مکلف است دعوی مزبور را بپذیرد و در صورت احراز دعوی با ابطال سند مالکیت حکم بحق خواهان صادر نماید .

تبصره - نسبت با املاک و اراضی که از طرف پادشاه سابق بعنوان تولیت یا مالکیت مورد ادعا و تصرف واقع شده هر کس ادعا و شکایتی دارد میتواند در ظرف مدت مذکور در ماده فوق بدادگاه صالح مراجعه نماید اعم از اینکه املاک مزبور ثبت شده یا از طریق داوری و دادرسی بدست آمده باشد دادگاه مکلف است آن دعوی را رسیدگی نماید . بهبهانی - مؤید احمدی - اووار و جمعی از آقایان دیگر .

نایب رئیس - آقای بهبهانی .

بهبهانی - اینجا یک طفره را در نظر گرفته اند که مدعی است این طفره را اعمال میکنند که میگوبند این قانون مال یک کار مخصوصی است و برای کارهای دیگر مهیا نیست اگر اینطور است بنده چند قانون سراغ دارم که برای کارهای مخصوصی بوده و در ضمن مواد دیگری هم بآن ضمیمه شده است من جمله همین قانونی که چندین قبل از این در همین مجلس راجع به ارز گذشت که آقای نیکپور پیشنهاد کردند بک ماده

پنج هم که هیچ مربوط بآن قانون نبود به آقایان تکلیف کردند و قرار شد که جزء آن قانون باشد و همچنین در قانون عفو عمومی يك ماده آقای وزیر داد گستری پیشنهاد کردند که راجع به مقصرین امیدانم سیاسی یا جای دیگر بود که جزء آن قانون نبود و جزء آن قانون شد پس بنا بر این این عذر آقای وزیر داد گستری که این قانون چون برای املاک واگذاری است دیگر نمیشود بهیچوجه من الوجوه ماده دیگری جزء آن بشود این بنظر بنده پسندیده نیست علاوه بر این بنده تصور میکنم که احقاق حق در هر صورت و در هر لباس که باشد از تکالیف دولت و تکالیف مجلس است و اگر شما دیده باشید فلسفه امر بمعروف و نهی از منکر هم که در شرع اسلام هست و امروز متروک است همین است که باید حقوق مردم محفوظ باشد و هر کس باید مکلف باشد که تا میتواند حقوق مردم را محفوظ بدارد برای اینکه کلکم راع و کلکم مسئول عن رعیتة. این پیشنهادی که بنده کرده ام شامل سه فقره است يك فقره این است املاکی که کسان و بستگان اعلی حضرت سابق خریدند یعنی گرفته اند از مردم بعنوان زور یا بهر عنوانی که توانسته اند یا پولش را نداده اند یا کمتر داده اند یا چطور داده اند آنها را بنظر بنده راه و نظر احقاق حق این است که در این قانون يك پیش بینی برای آن بشود که آنها بحق و شان برسد اینجا ما پیشنهاد نکردیم و تمهیل نکردیم که بموجب مقررات این قانون بشود ما گفتیم که اینها برود بمحاکم صالحه آقای وزیر داد گستری میفرمایند محکمه که حکم کرد دیگر نباید تغییر بکنند اگر محکمه حکم میکند دیگر استیناف چیست اینهم يك حکم استینافی است اگر بنا باشد که وقتی که احکام صادر شد دیگر نباید رسیدگی شود محکمه ابتدائی که حکم داده در استیناف نباید رسیدگی شود آقا اگر حکم شائبه غرض مخصوصی درش شد و شائبه نظر دیگری درش شد قابل رسیدگی است بنا بر این همینطور که املاکی بهمان دستهایی که برای پادشاه سابق خریدند میشود بهمان دستهایی که صاحبان املاک را بآن زجر و کثافت بزحمت می انداختند بهمان دستها هم برای کسان

پادشاه سابق و بستگان ایشان هم املاکی خریدند شده است اگر تصور بفرمائید این حرف اغراق است تصدیق بکنید این عرضی را که میکنم که باسم شاه سابق و کالت نامه از صاحب ملک گرفتند و باسم دیگری در محضر معامله انجام شد و آن و کالت نامه جزء همان دوسیه است که به کس دیگر فروخته اند از اعوان و انصار پادشاه سابق. آقا اینها چه چیز است؟ اینها را می بینیم می شنویم و باز هم اعتنا نمی کنیم. آقای وزیر داد گستری میفرمایند چون این قانون مربوط باسترداد املاک و اگذاری است لهذا ما نمیتوانیم بهیچوجه من الوجوه چیزی داخل این قانون بکنیم و در این قانون قبول کنیم بنده تصور میکنم این مطلب خارج از متعارف است حق را باید در هر جایی که ممکن است وارد و در هر جایی که ممکن است باید احقاق حق کرد. این یکی از فقراتی بود که عرض کردم. فقرات دیگری که مشمول این پیشنهاد بنده است آن املاک و اراضی است که اقوام ایشان که در مازندران و رشت خیلی زیاد است بواسطه قوه انصاف بابشان و قوم و خویشی با ایشان از مردم باسم خودشان گرفته اند امثال هم خیلی دارد اگر آقایان بخواهند ممکن است همان اسنادی که بنده عرض کردم و حاضر است بیاورند به آقایان نشان بدهند بنا بر این چرا موجب شود يك آدمی بیاورد برای خودش يك فشارهایی به مردم وارد بیاورد و املاک مردم را از دست آنها بگیرد و قوم و خویشهای او هم بجان مردم بیفتند و املاک مردم را بگیرند این واقعا خارج از حق و انصاف است که آقایان نخواهند این را قبول کنند. یکی دیگر از چیزهایی که در این پیشنهاد در نظر گرفته شده راجع به همین املاک و چیزهایی است که شاه سابق بيك محکمه يك عریضه داده از طرف پادشاه سابق يك و کیلی بيك عریضه ای میداد برای بردن يك ملک و هیچکس قدرت نداشت برود اعتراض کند هیچکس قدرت نداشت در آن محاکمه وارد شود گذشته از اینکه يك مقدارش هم در همین جا تصریح شد که يك اشخاصی را می گرفتند تا موقع اعتراض بگذرد یا اینکه بيك محکمه هم مراجعه میکرد و محکمه هم همانطور بود که عرض کردم

این ملک از دست صاحب آن خارج میشد حالا بنده تقاضا میکنم و استدعا میکنم اگر آقایان خسته شده اند این پیشنهاد را یاد دوباره به کمیسیون مراجعه بفرمایند تا آقای وزیر داد گستری در این باب مطالعه کنند و فعلا جلسه را ختم بکنند و جلسه دیگر در این باب مذاکره بشود. در هر صورت بنده در این پیشنهاد عاجزانه استدعا میکنم برای اینکه حقوق يك عده پایمال شده است و پایمال میشود و بی جهت بعلت اینسکه این قانون استرداد املاک است و ما نمیتوانیم قبول کنیم این پیشنهاد را رد نکنند.

مخبر - بنده تصور میکنم که بهتر این است این پیشنهادی را که آقای بهبهانی فرموده اند وسایر آقایان هم امضاء کرده اند موافقت بفرمایند اگر عده امضاء کنند کان هم کمتر از پانزده نفر است ما حاضریم امضاء کنیم که بصورت يك طرح قانونی در بیاید و برود به کمیسیون مبتکران و این لایحه هم معطل نشود و بنده معتقدم با این ترتیب این لایحه در عمل دچار اشکال میشود و فر دایک لایحه اصلاحی خواهد آمد اما اگر آقایان موافقت بفرمایند برای اینسکه در این پیشنهاد بیشتر توجه بشود این را بصورت يك طرح قانونی در بیاوریم و برود به کمیسیون مبتکران و در آنجا مطالعه شود.

بهبهانی - بنده کمیسیون داد گستری را کافی تر میدانم برای این کار.

لایب رئیس - موافقین با این پیشنهاد قیام فرمایند (عده کمتری برخاستند) رد شد. این پیشنهاد اخیری است که آقای وزیر داد گستری فرمودند بماند برای آخر. خوانده میشود.

ماده الحاقیه ذیل را پیشنهاد میکنم:

ماده الحاقیه - نسبت باراضی که بوسیله شاه سابق به مؤسسات یا اشخاص با ادارات دولتی واگذار شده است وزارت داد گستری مکلف است برای رسیدگی و احقاق حق متظلمین قانونی پیشنهاد نماید. بهبهانی - بیات.

لایب رئیس - نظر آقای وزیر داد گستری؟

وزیر داد گستری - بنده در عبارتش دارم دقت میکنم که به بینم. يك جمله را نداشت زیاد. يك دفعه دیگر بخوانید آقا. (بشرح بالا خوانده شد)

مخبر - يك كالمه (بوسیله) اعلی حضرت سابق تبدیل شود (بدستور) اعلی حضرت سابق آوقت چون باید يك قانونی بعد بیاورد قبول میکنم.

وزیر داد گستری - بنده هم قبول میکنم.

لایب رئیس - رأی گرفته میشود به ماده الحاقیه با این اصلاح آقایانیکه موافقتند اظهار موافقت فرمایند (اغلب برخاستند) تصویب شد. شور در کلمات است (مخالفی نیست) يك عده از آقایان پیشنهاد کرده اند که نسبت باین قانون رأی با ورقه گرفته شود.

جمعی از نمایندگان - مخالفی نیست رأی باورفته گرفته شود.

لایب رئیس - میشود مخالفت کرد چون بر طبق نظامنامه است. رأی میگیریم به این قانون آقایانیکه موافقتند ورقه سفید خواهند داد.

(اخذ و شماره آراء بعمل آمد هشتاد و دو ورقه سفید تعداد شد)

لایب رئیس - عده حاضر ۹۴ بل اکثریت ۸۲ رأی تصویب شد ۱۲

- اسامی موافقین - آقایان: ملک مدنی - فرشی - سلطانی - مؤید تابتی - المثار - مولر - لاریجانی - ناهید - رستم گبو - ذوالقدر - بهبهانی - نیکپور - آقا سید یعقوب - صفوی - دکتر اقبان - امیر تهور - مکرم المثار - اقبال - مرآت اسفندیاری - اسامی - نواب بردی - نوحی - ابراهیمی ریگی - امیر ابراهیمی - دکتر ملک زاده - اوحیدی - مخبر رهنورد - رابعی - مزیزی - بوداقلیان - نفا الاسلامی - پارسا - دشتی - ارگانی - دکتر تاج بخش - حسین رهبری - مؤید احمدی - دکتر طاهری - مطاوعه الهی - منتصم سنگ - ملک زاده آملی - پیرن اسفندیاری - حمزه ناش - مهدوی - هدایت الله الهی - صابری - دکتر سعیدی - رحمت سعیدی - دادور - ساکینیان - دکتر لزل ابانغ - مسعودی خراسانی - بنامی - شاهننگ - فرمانفرمایان - اردبیلی - مسعودی - اصغریان - کامل مساکونی - محمدتقی شیرازی - دکتر نفیسی - فروهر - نصرانیان - فرخ - منصف - طوسی - آزادی - گودرز نیا - ابان - کلارونیان - رضوی - مؤید قوامی - الهی - نایبی - حریری - هدایت - نقابت - حسن اکبر - متضدی - محسن منشور -

ورقه سفید بدون امضا ۲

مخالفتین - آقایان: دهستانی - هاشمی

نایب رئیس - شرحی از طرف آقای مؤید احمدی رسیده است قرأت میشود :
مقام شامخ مجلس مقدس شورای ملی .
این بنده از عضویت کمیسیون دادگستری استعفا دارم -
استدعا است استعفای بنده را بهر من مجلس برسانند که دیگری را بجای بنده انتخاب فرمایند .

[۴ - موقع ورود دستور جلسه بعد - ختم جلسه]
نایب رئیس - اگر موافقت میفرمایند جلسه را ختم کنیم (سبحیح است) جلسه آینده (چون پنجشنبه جلسه خصوصی است) یکشنبه ۱۷ خرداد سه ساعت و نیم پیش از ظهر .
(مجلس یکساعت و نیم بعد از ظهر ختم شد)
نایب رئیس مجلس شورای ملی - بیات

قانون

دعای اشخاص نسبت با املاک و گذاری

مصوب ۱۲ خرداد ۱۳۲۱

ماده اول - شکایات و دعای اشخاص نسبت با املاک و اموال غیر منقولی که از طرف اعلیحضرت پادشاه سابق باعلیحضرت همایون شاهنشاهی محمد رضا شاه بهلوی منتقل شده و بموجب فرمان ۳۰ شهریور ۱۳۲۰ بدولت انتقال یافته است بموجب مقررات این قانون رسیدگی و قطع و فصل میشود .

ماده دوم - برای رسیدگی بدوی باین دعای باک یا چند هیئت مرکب از سه نفر بنام هیئت رسیدگی و تصفیه امور املاک و گذاری در وزارت دادگستری تشکیل میگردد .

تبصره - حوزه رسیدگی هر یک از این هیئت ها همچنین تعیین اینکه کدام باک ثابت و باسیار خواهد بود بطوریکه مقتضی باشد از طرف وزارت دادگستری معین خواهد شد .

ماده سوم - برای هر یک از این هیئت ها رئیس و دو نفر کارمند اصلی و بقدر احتیاج کارمند جانشین به پیشنهاد وزارت دادگستری از طرف هیئت وزیران بین کارمندان قضائی و اداری دولت که بصبر باینگونه امور و مطلع از قوانین باشند انتخاب میشود .

رئیس شعبه اول سمت ریاست کل این هیئت را خواهد داشت .

ماده چهارم - وزارت دادگستری بقدر احتیاج کارمندان دفتری و مأمورین برای این هیئت ها معین خواهد نمود .

ماده پنجم - وزارت دارائی نمایندگان گامی معین خواهد کرد که در موقع رسیدگی باین شکایات حاضر شده توضیحات لازمه را در مقابل دعای اشخاص بدهند .

ماده ششم - هر کس بهر عنوان (اعم از مالکیت یا وقفیت) نسبت بعین املاک و گذاری با متعلقات و حدود آن و یا قنوت و حقایق ادعای و یا شکایتی راجع بعملیات و تصرفات با واسطه یا بلاواسطه با اعلیحضرت پادشاه سابق و مأمورین ایشان داشته باشد باید در ظرف مدت ۶ ماه از تاریخ نشر آگهی تشکیل هیئت های رسیدگی در هر حوزه شکایت خود را باین هیئت بنماید خواه بعنوان تصرف غیر قانونی باشد و خواه نسبت بمورد گفتگو درخواست ثبت بنام اعلیحضرت پادشاه سابق شده و باشد و خواه سند معامله رسمی بوده ملک در دفتر املاک ثبت شده یا نشده باشد .

تبصره - هیچ دادگاه دیگری صلاحیت رسیدگی باینگونه دعای را (خواه راجع بعین باشد یا منافع) نخواهد داشت .
ماده هفتم - اگر کسی مدعی باشد که انتقال دهنده باعلیحضرت پادشاه سابق یا کسی که ملک از او انتزاع شده حق انتقال نداشته و تصرفات او قانونی نبوده و شاکی ذیحق در آن ملک می باشد میتواند در ظرف مدت شش ماه مذکور شکایت خود را بدفتر هیئت رسیدگی تقدیم دارد مشروط بر اینکه قطع نظر از تصرفات اعلیحضرت پادشاه سابق و صدور سند مالکیت نام ایشان از جهات دیگری ادعای مزبور ساقط نشده و قابل استماع باشد .

ماده هشتم - پس از انقضای مدت شش ماه مذکور هیچگونه شکایت و ادعائی نسبت با املاک و گذاری نه در این هیئت ها و نه در هیچ دادگاهی پذیرفته نخواهد شد .

تبصره - کسائیکه در خارج از کشور اقامت دارند میتوانند تا یکسال از تاریخ اجراء این قانون شکایت خود را به هیئت های نامبرده تقدیم دارند .

ماده نهم - شکایت نامه باید بعنوان هیئت رسیدگی و تصفیه املاک و اگذاری در ظرف مدت شش ماه مذکور کتباً با تمام مدارک آن بدفتر هیئت رسیدگی و یا اداره ثبت محل اقامت شاکی در مقابل قبض رسید و یا به پست خانه یا پست سفارشی تسلیم شود تاریخ قبض رسید دفتر هیئت رسیدگی و یا اداره ثبت و یا پستخانه تاریخ شکایت محسوب می شود شکایات ممکن است تلگرافی هم باشد.

چنانچه هیئت رسیدگی در حوزه تشکیل شود میتواند شکایت نامه های راجع بآن حوزه را بدفتر هیئت رسیدگی آن حوزه تسلیم نمود. در صورتیکه شکایت بدون مدارک فرستاده شود دفتر هیئت رسیدگی اخطار مینماید که در ظرف یکماه با رعایت مهلت مسافت کلیه مدارک و اسناد خود را ارسال دارد و الا درخواست او رد خواهد شد.

ماده دهم - روایت شکایت نامه و مدارک بوسیله دفتر هیئت رسیدگی بوزارت دارائی ابلاغ میشود وزارت نامبرده مکلف است منتها در ظرف بیست روز از تاریخ ابلاغ هر گونه اظهاری دارد بامدارک آن کتباً بدفتر هیئت رسیدگی تسلیم نماید.

ماده یازدهم - هیئت رسیدگی میتواند از دادگاهها و ادارات مربوطه و مأمورین وزارتخانه ها و بنسگاههای دولتی و ملی توضیحات لازمه را بخواهد و به پرونده های وابسته مراجعه کند و در صورتیکه تحقیقی از اشخاص و یا از وضعیت ملک لازم باشد بعمل آورد. دادگاهها و ادارات و مأمورین و بنسگاههای مذکور مکلفند پاسخ هیئت را داده و تحقیق و عملی را که بآنها رجوع شده است انجام دهند. و همچنین اشخاص ذی نفع هم می توانند از مدارک موجوده در ادارات و دادگاهها استفاده نمایند.

در دعاوی راجع بموقوفات اماینده اداره اوقاف نیز میتواند برای توضیحات و حفظ منافع وقف حضور داشته باشد.

ماده دوازدهم - هیئت رسیدگی می تواند شخص شاکی یا اماینده او را برای توضیحات و رسیدگی احضار و همچنین میتواند اشخاص دیگری را هم برای توضیح بخواهد و بوسایل لازم و مقتضی تحقیقات عملی بعمل آورد.

ماده سوزدهم - در صورتیکه نسبت بیک ملک چند نفر شکایت کنند هیئت رسیدگی کرده بدو متصرف قبل از تصرف اعلیحضرت شاه سابق رأی تشخیص میدهد و پس از آن گفتگوی او را بادولت برطبق این قانون قطع و فصل مینماید.

چنانچه پس از صدور حکم بدوی در دعوائی در ظرف مدت مذکور در ماده ۶ شکایت تازه ای نسبت بهمان موضوع بشود اگر موضوع در هیئت تجدید نظر مطرح باشد آن شکایت برای رسیدگی به هیئت تجدید نظر فرستاده میشود و اگر از هیئت تجدید نظر هم حکم صادر شده باشد هرگاه دولت محکوم له باشد موضوع در هیئت بدوی رسیدگی میشود و اگر حکم بِنفع اشخاص صادر شده باشد شاکی میتواند بطرفیت اشخاص در دادگاههای عمومی اقامه دعوی نماید تا در آنجا رسیدگی بعمل آید.

تبصره - تشخیص هیئت رسیدگی راجع بصاحب حق فقط ضمن شکایت از رأی نهائی قابل تجدید نظر است.

ماده چهاردهم - هیئت پس از تکمیل رسیدگی با رعایت مراتب زیر رأی خود را باتفاق و یا با کثرت خواهد داد اعم از اینکه مبنی باشد بر استرداد تمام یا قسمتی از موضوع دعوی یا دادن ملک دیگری از املاک و اگذاری که مناسب با میزان دعوی باشد یا وجه نقد و یا حکم به بیحقی شاکی.

الف - در صورتیکه ملکی بدون عنوان معامله غصباً تصرف شده باشد چنانچه تغییر مهمی از حیث بنا و غیر آن در آن حاصل نشده باشد حکم برد عین ملک داده خواهد شد و هرگاه ساختمان مهم یا تغییرات اساسی دیگری در ملک شده باشد حکم برد بهای کنونی ملک مزبور (مطابق وضعیت روز تصرف) صادر میشود.

در این موارد هیئت رسیدگی اختیار دارد علاوه بر رد عین ملک با توجه بمدت تصرف و مقدار ملک و اوضاع و احوال

کارمبلقی که از سی هزار ریال تجاوز ننماید بِنفع صاحب ملک حکم صادر کند.

ب - در صورتیکه بهای پرداخت شده بفروشنده ملک خریداری شده بیش از ده هزار ریال نباشد و عدم تمکن صاحب ملک هم در نظر هیئت رسیدگی محرز نباشد صرف نظر از دعوی غبن و غیره ملک عیناً بدون مطالبه بهای پرداختی بفروشنده یا کسیکه متصرف حین انتقال تشخیص گردد رد میشود مشروط بر اینکه ساختمان مهم یا تغییرات اساسی در آن داده نشده باشد که در اینصورت تفاوت بهای کنونی ملک مطابق وضعیت روز انتقال پرداخته خواهد شد چنانچه یک نفر معاملات متعددی نموده باشد میزان ده هزار ریال در صورتی مناط عمل میباشد که مجموع قیمت های پرداخت شده باو از ده هزار ریال تجاوز ننماید و هرگاه صاحبان ملک تمکن تأدیه نامیزان ده هزار ریال راداشته باشند با دریافت بهای پرداخت شده ملک بآنها رد میشود.

ج - چنانچه بهای معامله ملک مورد شکایت بیش از ده هزار ریال باشد و تفاوت مبلغ خریداری با بهای حقیقی تاریخ معامله از یک پنجم کمتر نباشد و در ملک هم احداث ساختمان مهم و یا تغییرات اساسی دیگری داده شده باشد حکم برد تفاوت بهای ملک مطابق وضعیت روز انتقال صادر خواهد شد و ملک بملکیت دولت باقی خواهد ماند و اگر تغییر اساسی و ساختمان مهمی در ملک نشده باشد در صورت احراز تفاوت مذکور در بالا بنا بر تقاضای شاکی ملک پس از دریافت بهای پرداخت شده مسترد میگردد و یا حکم به پرداخت تفاوت بها داده میشود.

د - در تمام موارد مذکور هرگاه در قسمتی از ملک ساختمان مهم یا تغییرات اساسی شده و بقیه ملک بحال اصلی بدون تغییر اساسی باقی مانده باشد و برای استفاده از قسمت اول هم مورد احتیاج نباشد قسمتی که در آن ساختمان مهم یا تغییر اساسی شده و یا برای استفاده این قسمت لازم باشد بملکیت دولت باقی خواهد ماند و قیمت حقیقی آن مطابق وضعیت روز تصرف بکسی که در آن تاریخ متصرف بوده پرداخت خواهد شد و بقیه ملک هم عیناً باو مسترد میشود مگر اینکه ملک قابل تجزیه نباشد که در این صورت قیمت یا تفاوت قیمت تمام ملک پرداخته خواهد شد.

ه - اگر در عوض ملک مورد شکایت ملک دیگری بشاکی داده شده باشد در صورت موافقت دولت از نظر مصالح عمومی کشور و همچنین در صورت عدم احداث ساختمان مهم یا تغییرات اساسی در عوض با معوض ملک بشاکی مسترد میشود و عوض آن بدولت بر میگردد و اگر دولت موافقت نداشته باشد و تفاوت قیمتی در بین باشد حکم برد تفاوت قیمت مطابق وضعیت روز معاوضه داده خواهد شد.

و - حقوقیکه رعایا نسبت باعیان و غیره از سابق در این املاک داشته اند بحال خود محفوظ خواهد بود و رد این املاک بمتصرف آن خللی بحقوق رعایا وارد نمیسازد.

تبصره ۱ - ساختمانهای روستائی از ساختمان های مهم محسوب نمیشود و ملک رعایای ساکن آنها شناخته میشود.
تبصره ۲ - در مواردیکه مأمورین اعلیحضرت پادشاه سابق املاکی را بنام خود انتقال گرفته و بعداً پادشاه سابق انتقال داده باشند متصرفین قبل از انتقال بمأمورین مزبور میتوانند برطبق این قانون اقامه دعوی نمایند. انتقال دهندگان مزبور در حدود این قانون متصرفین قبل از تصرف پادشاه سابق شناخته خواهند شد.

تبصره ۳ - هرگاه شاکی در حین شکایت بهای دریافتی خود را نقداً بصندوق دادگستری بسپارد و پس از ختم رسیدگی حکم قطعی برصحت شکایت او صادر شود منافع ملک مورد حکم از تاریخ حکم متعلق بشاکی خواهد بود.

ماده ۱۵ - در کلیه مواردی که ملک بفروشنده رد میشود فروشنده باید بهای دریافتی را بدولت مسترد دارد و رد ملک باو موقوف کول به پرداخت مبلغ دریافتی میباشد در مواردی هم که تفاوت قیمت ملک به فروشنده پرداخته میشود

ماده نهم - شکایت نامه باید بعنوان هیئت رسیدگی و تصفیه املاک و اگذاری در ظرف مدت شش ماه مذکور کتباً با تمام مدارک آن بدفتر هیئت رسیدگی و با بداره ثبت محل اقامت شاکی در مقابل قبض رسید و یا به پست خانه یا پست سفارشی تسلیم شود تاریخ قبض رسید دفتر هیئت رسیدگی و با اداره ثبت و یا پستخانه تاریخ شکایت محسوب می شود شکایات ممکن است تلگرافی هم باشد.

چنانچه هیئت رسیدگی در حوزه تشکیل شود میتواند شکایت نامه های راجع بآن حوزه را بدفتر هیئت رسیدگی آن حوزه تسلیم نمود. در صورتیکه شکایت بدون مدارک فرستاده شود دفتر هیئت رسیدگی اخطار مینماید که در ظرف یکماه با رعایت مهلت مسافت کلیه مدارک و اسناد خود را ارسال دارد و الا درخواست او رد خواهد شد.

ماده دهم - روانوش شکایت نامه و مدارک بوسیله دفتر هیئت رسیدگی بوزارت دارائی ابلاغ میشود وزارت نامبرده مکلف است منتها در ظرف بیست روز از تاریخ ابلاغ هر گونه اظهاری دارد با مدارک آن کتباً بدفتر هیئت رسیدگی تسلیم نماید.

ماده یازدهم - هیئت رسیدگی میتواند داد گاهها و ادارات مربوطه و مأمورین وزارتخانه ها و بنسگاههای دولتی و ملی توضیحات لازمه را بخواهد و به پرونده های وابسته مراجعه کند و در صورتیکه تحقیقی از اشخاص و یا از وضعیت ملک لازم باشد بعمل آورد. داد گاهها و ادارات و مأمورین و بنسگاههای مذکور مکلفند پاسخ هیئت را داده و تحقیق و عملی را که بآنها رجوع شده است انجام دهند. همچنین اشخاص ذی نفع هم می توانند از مدارک موجوده در ادارات و داد گاه ها استفاده نمایند.

در دعوی راجع بموقوفات نماینده اداره اوقاف نیز میتواند برای توضیحات و حفظ منافع وقف حضور داشته باشد.

ماده دوازدهم - هیئت رسیدگی می تواند شخص شاکی یا نماینده او را برای توضیحات و رسیدگی احضار و همچنین میتواند اشخاص دیگری را هم برای توضیح بخواهد و بوسایل لازم و مقتضی تحقیقات محلی بعمل آورد.

ماده سیزدهم - در صورتیکه نسبت بیک ملک چند نفر شکایت کنند هیئت رسیدگی کرده بدو متصرف قبل از تصرف اعلیحضرت شاه سابق را تشخیص میدهد و پس از آن گفتگوی او را بادوات برطبق این قانون قطع و فصل مینماید.

چنانچه پس از صدور حکم بدوی در دعوائی در ظرف مدت مذکور در ماده ۶ شکایت تازه ای نسبت بهمان موضوع بشود اگر موضوع در هیئت تجدید نظر معارض باشد آن شکایت برای رسیدگی به هیئت تجدید نظر فرستاده میشود و اگر از هیئت تجدید نظر هم حکم صادر شده باشد هر گاه دولت محکوم له باشد موضوع در هیئت بدوی رسیدگی میشود و اگر حکم بِنفع اشخاص صادر شده باشد شاکی میتواند بطرفیت اشخاص در داد گاههای عمومی اقامه دعوی نماید تا در آنجا رسیدگی بعمل آید.

تبصره ۵ - تشخیص هیئت رسیدگی راجع بصاحب حق فقط ضمن شکایت از رأی نهائی قابل تجدید نظر است.

ماده چهاردهم - هیئت پس از تکمیل رسیدگی با رعایت مراتب زیر رأی خود را بانفاق و یا با اکثریت خواهد داد اعم از اینکه مبنی باشد بر استرداد تمام یا قسمتی از موضوع دعوی یا دادن ملک دیگری از املاک و اگذاری که مناسب با میزان دعوی باشد یا وجه نقد و یا حکم به بیبختی شاکی.

الف - در صورتیکه ملکی بدون عنوان معامله غصباً تصرف شده باشد چنانچه تغییر مهمتی از حیث بنا و غیر آن در آن حاصل نشده باشد حکم برد عین ملک داده خواهد شد و هر گاه ساختمان مهم یا تغییرات اساسی دیگری در ملک شده باشد حکم برد بهای کنونی ملک مزبور (مطابق وضعیت روز تصرف) صادر میشود.

در این موارد هیئت رسیدگی اختیار دارد علاوه بر رد عین ملک با توجه بمدت تصرف و مقدار ملک و اوضاع و احوال

کارمبانی که از سی هزار ریال تجاوز ننماید بِنفع صاحب ملک حکم صادر کند.

ب - در صورتیکه بهای پرداخت شده بفروشنده ملک خریداری شده بیش از ده هزار ریال نباشد و عدم تمکن صاحب ملک هم در نظر هیئت رسیدگی محرز نباشد صرف نظر از دعوی غبن و غیره ملک عیناً بدون مطالبه بهای پرداختی بفروشنده یا کسیکه متصرف حین انتقال تشخیص گردد رد میشود مشروط بر اینکه ساختمان مهم یا تغییرات اساسی در آن داده نشده باشد که در اینصورت تفاوت بهای کنونی ملک مطابق وضعیت روز انتقال پرداخته خواهد شد چنانچه باک نفر معاملات متعددی نموده باشد میزان ده هزار ریال در صورتی مناط عمل میباشد که مجموع قیمت های پرداخت شده باو از ده هزار ریال تجاوز ننماید و هر گاه صاحبان ملک تمکن تأدیه نامیزان ده هزار ریال نداشته باشند بادر یافت بهای پرداخت شده ملک بآنها رد میشود.

ج - چنانچه بهای معامله ملک مورد شکایت بیش از ده هزار ریال باشد و تفاوت مبلغ خریداری با بهای حقیقی تاریخ معامله از یک پنجم کمتر نباشد و در ملک هم احداث ساختمان مهم و یا تغییرات اساسی دیگری داده شده باشد حکم برد تفاوت بهای ملک مطابق وضعیت روز انتقال صادر خواهد شد و ملک بملکیت دولت باقی خواهد ماند و اگر تغییر اساسی و ساختمان مهمی در ملک نشده باشد در صورت احراز تفاوت مذکور در بالا بنا بر تقاضای شاکی ملک پس از دریافت بهای پرداخت شده مسترد میگردد و یا حکم به پرداخت تفاوت بها داده میشود.

د - در تمام موارد مذکور هر گاه در قسمتی از ملک ساختمان مهم یا تغییرات اساسی شده و بقیه ملک بحال اصلی بدون تغییر اساسی باقی مانده باشد و برای استفاده از قسمت اول هم مورد احتیاج نباشد قسمتی که در آن ساختمان مهم یا تغییر اساسی شده و یا برای استفاده این قسمت لازم باشد بملکیت دولت باقی خواهد ماند و قیمت حقیقی آن مطابق وضعیت روز تصرف بکسی که در آن تاریخ متصرف بوده پرداخت خواهد شد و بقیه ملک هم عیناً باو مسترد میشود مگر اینکه ملک قابل تجزیه نباشد که در این صورت قیمت یا تفاوت قیمت تمام ملک پرداخته خواهد شد.

ه - اگر در عوض ملک مورد شکایت ملک دیگری بشاکی داده شده باشد در صورت موافقت دولت از نظر مصالح عمومی کشور و همچنین در صورت عدم احداث ساختمان مهم یا تغییرات اساسی در عوض یا معوض ملک بشاکی مسترد میشود و عوض آن بدوات بر میگردد و اگر دولت موافقت نداشته باشد و تفاوت قیمتی در بین باشد حکم برد تفاوت قیمت مطابق وضعیت روز معاوضه داده خواهد شد.

و - حقوقیکه رعایا نسبت باعیان و غیره از سابق در این املاک داشته اند بحال خود محفوظ خواهد بود و رد این املاک بمتصرف آن خللی بحقوق رعایا وارد نمیسازد.

تبصره ۱ - ساختمانهای روستائی از ساختمان های مهم محسوب نمیشود و ملک رعایای ساکن آنجا شناخته میشود.

تبصره ۲ - در مواردیکه مأمورین اعلیحضرت پادشاه سابق املاکی را بنام خود انتقال گرفته و بعداً پادشاه سابق انتقال داده باشند متصرفین قبل از انتقال بمأمورین مزبور میتوانند برطبق این قانون اقامه دعوی نمایند. انتقال دهندگان مزبور در حدود این قانون متصرفین قبل از تصرف پادشاه سابق شناخته خواهند شد.

تبصره ۳ - هر گاه شاکی در حین شکایت بهای دریافتی خود را نقداً بصندوق داد گستری بسپارد و پس از ختم رسیدگی حکم قطعی برصحت شکایت او صادر شود منافع ملک مورد حکم از تاریخ حکم متعلق بشاکی خواهد بود.

ماده ۱۵ - در کلیه مواردی که ملک بفروشنده رد میشود فروشنده باید بهای دریافتی را بدولت مسترد دارد و رد ملک باو موقوف کول به پرداخت مبلغ دریافتی میباشد در مواردی هم که تفاوت قیمت ملک به فروشنده پرداخته میشود

و جهی که قبلاً از بابت قیمت پرداخته شده است احتساب خواهد شد در صورتیکه معلوم شود فروشنده ملک حق انتقال داشته و ملک با رعایت شرایط مقرر در ماده ۴ راجع به ساختمان مهم و تغییرات اساسی به تصرف حین انتقال مسترد و حکم بدریافت بهای پرداختی از فروشنده صادر خواهد شد.

تبصره ۱- در مواردیکه هیئت رسیدگی رأی برد ملک و دریافت بهای پرداخت شده صادر مینماید در صورت تقاضای شاکی قراری برای پرداخت بهاء با قساطی که زائد بر پنج سال نباشد خواهد داد و عین ملک و وثیقه پرداخت تمام اقساط خواهد بود.

تبصره ۲- مقصود از تصرف تصرف به عنوان مالکیت است یا وقفیت خواه بدون واسطه باشد و خواه بواسطه مستأجر و مباشر و امثال آن.

ماده شانزدهم - رأی هیئت با طرف دعوی ابلاغ میشود و قابل اعتراض نیست فقط از تاریخ ابلاغ تا ده روز با رعایت مسافت قابل تجدید نظر خواهد بود. برای مسافت از قرار هر سی و شش کیلومتر یک روز اضافه شده و برای کسر آنهم یک روز تمام منظور میشود. روز ابلاغ و روز تقدیم درخواست تجدید نظر حساب نخواهد شد.

ماده هفدهم - تجدید نظر در هیئتی بعمل میآید مرکب از پنج نفر که ترتیب انتخاب رئیس و کارمندان اصلی و جانشین و رسیدگی و صدور رأی و حضور نماینده وزارت دارائی بنحوی است که در مورد هیئت نخستین ذکر شده است.

ماده هیجدهم - رأی هیئت تجدید نظر قطعی است و به وقوع اجرا گذارده میشود هم چنین است احکام هیئت نخستین که در مدت قانونی نسبت به آن درخواست تجدید نظر نشده باشد.

ماده نوزدهم - در مواردیکه بموجب حکم قطعی این هیئت ها ملک بتصرف شاکی داده میشود هر گاه قبل از تصرف اعلیحضرت شاه سابق سند مالکیت بنام شاکی یا ایادی قبل از او صادر شده باشد یا جریان ثبت بنام شاکی یا ایادی قبل از او پایان یافته و مدت اعتراض آن گذشته باشد ملک مطابق مقررات ثبت بنام صاحب حق در دفتر املاک ثبت خواهد شد و سند مالکیت اعلیحضرت شاه سابق باطل میشود و در غیر این دو صورت چنانچه سند مالکیتی بنام اعلیحضرت شاه سابق صادر شده باشد ابطال و کسی که حکم این هیئت به نفع او صادر شده است طبق مقررات درخواست ثبت خواهد نمود و مطابق قواعد عمومی با او رفتار خواهد شد. بدون درخواست ثبت نیز اشخاص میتوانند اگر حقی بر یکدیگر داشته باشند نسبت باین املاک یا وجهی که دولت در عوض این املاک پرداخته است در دادگاه ها طبق مقررات عمومی اقامه دعوی نمایند.

تبصره ۱- هر گونه نقل و انتقال صالح و هر قسم قراردادی که از تاریخ اول شهر یورم-ماه ۳۲۰ تا تاریخ تصویب این قانون اعم از رسمی و غیره بهر عنوان راجع باین املاک انجام شده باشد از درجه اعتبار ساقط است و هیچگونه ترتیب اثر قانونی در هیچیک از دادگاهها با آنها داده نمیشود ولی حق الوکاله یا کارمزد مطابق تعرفه وزارت دادگستری متبوعاً و این قسمت نخواهد بود.

تبصره ۲- قرار سقوطهاییکه در خلال دادرسی راجع باملاکی که به تصرف پادشاه سابق در آمده صادر گردیده از تاریخ اجرای این قانون تا بیست روز قابل پژوهش و فرجام است و بهر حال جریان کار در دادگاههای عمومی تعقیب میشود.

تبصره ۳- هیئت رسیدگی در مورد املاک غصب شده مذکور در بند الف ماده ۱۴ ضمن صدور حکم برد عین ملک نسبت بپرداخت عواید و محصول ملک نیز از تاریخ تقدیم دادخواست تا روز اجراء حکم رأی خواهد داد.

تبصره ۴- هیچیک از آقایان نمایندگان مجلس نمیتوانند در هیئت هیای رسیدگی موضوع این قانون بسبب وکالت دادگستری یا حکمیت وارد دعوی شوند.

ماده بیستم - دوره تصرفات اعلیحضرت پادشاه سابق و تصرفات بعد از ایشان تا موقع صدور رأی قطعی این هیئت ها جزء مدت مرور زمان راجع بدعوی محسوب نمیشود.

ماده بیست و یکم - اگر نتیجه حکم به نفع دولت باشد سند مالکیت اعلیحضرت شاه سابق بنام دولت تبدیل خواهد شد.

ماده بیست و دوم - دعاوی مشمول شق (الف) و (ب) ماده ۱۴ از هزینه دادرسی در این هیئت ها معاف بوده ولی چنانچه پس از رسیدگی تشخیص شود که شکایت وارد نبوده است به پرداخت هزینه دادرسی محکوم خواهد شد هزینه دادرسی در مرحله بدوی نیم در صد بهای خواسته است که در موقع تقدیم دادخواست باید داده شود و در مرحله تجدید نظر یک در صد از مبلغی است که نسبت به آن تجدید نظر خواسته شده و باید در موقع تقدیم درخواست تجدید نظر پرداخته شود.

ماده بیست و سوم - کسانیکه نتوانند هزینه رسیدگی را در مرحله بدوی یا تجدید نظر بپردازند میتوانند تقاضای مهلت یا دعوی اعسار نمایند در صورت درخواست مهلت باید ضامن معتبر معرفی نمایند که تا بعد از اجراء حکم هزینه رسیدگی را پرداخت کنند و در این حال مهلت داده خواهد شد اما در صورت دعوی اعسار از طرف هیئت بدوی فوراً با حضور نماینده وزارت دارائی رسیدگی بعمل آمده و رأی شایسته صادر میشود. رأی مزبور در صورتیکه مبنی بر تصدیق اعسار باشد قطعی و اگر بر رد آن باشد در ظرف مدت ده روز پس از ابلاغ با رعایت مسافت قانونی قابل شکایت در هیئت تجدید نظر خواهد بود. اعسار از هزینه مرحله تجدید نظر باید در ظرف ده روز از تاریخ ابلاغ حکم بدوی به هیئت رسیدگی نخستین تقدیم شود تا مطابق این ماده مورد رسیدگی واقع گردد.

ماده بیست و چهارم - ترتیب جریان شکایت در دفتر و رسیدگی هیئت های نخستین و تجدید نظر و جلب و ورود سوم کس و تعیین کارشناس و ارزیاب و احضار اشخاص ذینفع و ابلاغ بر آنها و صدور رأی و اجرای آن و غیره در آئین نامه مخصوصی که وزارت دادگستری با رعایت کمال سادگی و سرعت رسیدگی تنظیم خواهد نمود معین میشود.

ماده بیست و پنجم - وزارت دارائی بودجه هیئت های بدوی و تجدید نظر مذکور در این قانون و همچنین بودجه دادگاه تجدید نظر دیوان کیفر مذکور در ماده ۵ قانون مصوب ۲۴ مهرماه ۱۳۲۰ اعم از حقوق کارمندان و سایر هزینه آنها را از صرفه جوئی بودجه کل کشور و یا از اعتبار دولت بنا بر پیشنهاد وزارت دادگستری خواهد پرداخت.

ماده بیست و ششم - دعاوی اشخاص نسبت بمؤسسات صنعتی یا فلاحی که متعلق بآنها بوده و بهر عنوان بتصرف اعلیحضرت شاه سابق در آمده باشد قابل رسیدگی در این هیئت ها خواهد بود و نسبت باین دعاوی و همچنین تعقیبات جزائی اشخاص در اینگونه موارد مدت تصرف اعلیحضرت سابق جزء مدت مرور زمان محسوب نمیشود.

ماده بیست و هفتم - کسانیکه بدون اجازه دولت دخالت و تصرفاتی در این املاک نموده یا مینمایند و در ظرف دو ماه از تاریخ تصویب این قانون رفع مداخلات و تصرفات خود را نمایند از طرف دولت مطابق مقررات قوانین مورد تعقیب و کیفر قرار خواهند گرفت به علاوه در صورتیکه خلع ید نمایند بپرداخت قیمت محصول آن ملک نیز مطابق عمل سال ۱۳۱۹ محکوم خواهند گردید. خرده مالکینی که بر حسب اجازه کلی دولت برای امور کشاورزی مداخله نموده اند مشمول این ماده نخواهند بود.

ماده بیست و هشتم - نسبت باراضی که بدستور اعلیحضرت شاه سابق بمؤسسات یا اشخاص یا ادارات دولتی واگذار شده است وزارت دادگستری مکلف است برای رسیدگی و احقاق حق متظلمین قانونی پیشنهاد نماید.

این قانون که مشتمل بر بیست و هشت ماده است در جلسه دوازدهم خرداد ماه یکهزار و سیصد و بیست و یک بتصویب مجلس شورای ملی رسید.

رئیس مجلس شورای ملی - حسن اسفندیاری